

Нестеренко Є. А.

СУЧАСНА КОНЦЕПЦІЯ ЛОГІСТИКИ: СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ПІДХІД

Користуючись філософським інструментарієм, автор намагається виявити глибинну сутність логістики – підсистеми управління рухом ресурсів в організації.

Ключові слова: логістика, діяльність, філософія управління, інтеграція, соціокультурний підхід.

Запропонована стаття є прикладом не такого вже й традиційного підходу до вивчення соціально-економічних і господарчих процесів – підходу з позицій філософії управління. Як особлива галузь знань, філософія управління покликана вивчати “об’єктивний процес упорядкування систем, суть якого полягає в забезпеченні їхньої цілісності, підтриманні заданого режиму діяльності й досягнення мети шляхом обміну інформацією між їхніми підсистемами (керуючою і керованою системами) по каналах прямого і зворотного зв’язку [1, 706]”. Дотого ж – на відміну, наприклад, від економіки, менеджменту, соціології тощо – філософія може досліджувати управління з позицій максимально загальних, світоглядних, орієнтованих на визначення місця людини в цих системах і процесах. Стосовно соціальних систем важливим є доповнення, дане колективом харківських науковців – відповідно до нього, сутність управління також полягає в цілепокладанні, у формуванні та здійсненні спеціальних управлінських впливів на людей та їх групи, на хід і характер їх сумісної діяльності для забезпечення відповідності її характеру і результатів деяким наперед поставленим стратегічним цілям і завданням [12, 73].

Отже, предметом осмислення у цій статті була обрана логістика – наука про планування, організацію, регулювання і контроль руху матеріальних та інформаційних потоків у просторі та часі від первинного джерела до кінцевого споживача [7, 7]. Як бачимо, ключовою сутнісною рисою логістики є управління матеріальними й інформаційними потоками в організації та її оточенні. Хоча науково обґрунтований підхід до логістики із відповідними дослідженнями і розробками реалізується не так і давно, теоретиками і практиками менеджменту, а також економістами досліджено досить широкий спектр питань. Серед них, наприклад, – дослідження транспортно-складських операцій, побудова розподільчої системи, управління

запасами (Б. Аникин, А. Гаджинский, Ю. Неруш, М. Рейфе, В. Сергеев, Р. Юнеманн, Дж. Шрайбфедер, Д. Бауерсокс, Д. Клос). Намагаючись проаналізувати логістичні процеси насамперед технологічно, на оперативному рівні, ці фахівці час від часу роблять спроби вийти і на більш світоглядний рівень – наприклад, коли вони пробують описати концепцію логістики, спроектувати систему управління матеріальним потоком, розробити системи контролю за станом запасів тощо. Проте, як демонструє досвід, для цього потрібна своєрідна категоріальна мова, знання специфічних загальнофілософських законів, навички абстрактного мислення. Так актуалізується потреба у філософському аналізі логістичної діяльності, її сутності, природи, закономірностей, місця в культурі організації – що було обрано *метою статті*. Такий світоглядний підхід до логістичних процесів може наблизити технологічне управління запасами, складами і тому подібним до гуманістичних цінностей сьогодення. З одного боку, він сприятиме розвитку гуманістичного менеджменту, з другого – філософії управління як відносно нової галузі знань.

Поступове наростання потреби у світоглядному осмисленні місця логістики в організації можна спостерігати в процесі **історії розвитку** цієї галузі менеджменту [7, 31-38; 9, 16-17].

Так, на першому етапі розвитку логістики – в 60-х роках ХХ сторіччя – логістичний підхід використовується тільки в сфері матеріального розподілу, що давало не лише конкурентні переваги суб'єктам, які застосовували логістичні принципи, але й збільшення прибутків. Цей етап може бути світоглядно осмислений як етап інтеграції транспортно-складського процесу, встановлення тісних взаємних зв'язків між транспортом і складом в організації.

Другий етап (80-ті роки ХХ сторіччя) знаменується розширенням інтеграційної основи логістики і включенням до логістичної системи вже й самого процесу виробництва. Це логічно супроводжується розгортанням таких тенденцій, як: зростання професіоналізму менеджерів-логістів, поширення стратегічного планування логістичних процесів, їх інформатизації і т. д. Важливим симптомом оптимізації логістичних технологій, що використовуються, стає реалізація заходів зі зменшення вартості просування кінцевого продукту (товару чи послуги) до кінцевого споживача (клієнта). Отже, на цьому етапі логістична інтеграція охоплює транспорт, склад готової продукції і цех виробництва.

Третім етапом більшість наукових і навчальних видань із логістичної проблематики називають сьогодення. Його головною

світоглядною рисою називають повну інтеграцію в узгодженій логістичній системі транспорту, складу готової продукції і складу сировини, цеху виробництва і транспортних процесів руху від точки отримання сировини до її складу. Цей неперервний ланцюг спрямовується, як і раніше, на споживача, але тепер процеси передачі матеріальних цінностей від сировини до готового продукту в руках споживача. І тому, починаючи з третього етапу, логістичною системою охоплені не тільки виробничі та розподільчі підприємства, а й підприємства видобувної сфери. Відповідно це передбачає обов'язковість використання логістичних підходів та принципів для будь-якого підприємства.

Наведені три етапи виділяли в науково-методичних виданнях ще наприкінці минулого століття. На нашу думку, сьогодення може бути осмислене як наступний, четвертий етап – настільки сильно він відрізняється від етапу попереднього. На користь цього свідчить подальше посилення і поглиблення інтеграції, фундаментальні зміни в управлінні ринковими процесами у світовій економіці. Тепер можна говорити про всебічну інтеграцію логістичної діяльності з діяльністю із управління персоналом, з рекламними і маркетинговими проектами, з PR-кампаніями, з розробкою концептуальних і стратегічних бачень розвитку організації в цілому. Прийняття рішень щодо розробки нової або вдосконалення вже наявної продукції обов'язково враховує нюанси передачі матеріалопотоку від сировини до готової продукції в руках кінцевого споживача. Як наслідок, розгортається самостійний розвиток галузей, які зайняті наданням послуг у галузі логістики, а оптимізувати останні дає змогу насамперед поширення і активізація використання інформаційних технологій (за рахунок яких можна налагодити на засадах високої ефективності не лише саме просування матеріального потоку, але й моніторинг логістичних процесів на всіх фазах).

Загалом інтеграційна концепція логістики поступово визнається більшістю учасників ланцюгів постачання, виробництва і розподілу матеріальних благ.

З погляду філософії, інтеграційна концепція логістики найтіснішим чином пов'язана з реалізацією холістичного підходу. Його назва і сутність походять, як відомо, від терміна “холізм” (від грец. *hólos* – цілий, весь), яким від початку позначалась ідеалістична “філософія цілісності” (термін запроваджений Я. Сметсом у книзі “Холізм і еволюція” (1926). Цілісність світу в цій течії розглядається як наслідок творчої еволюції, що спрямовується нематеріальним і непідвладним пізнанню “фактором цілісності” [15]. Проте в сучасній

філософії і методології науки поняття холізму використовується більше для позначення сукупності принципів, що пояснюють закони розвитку світу через цілісність.

Так, В. Ільїн вказує, що холізм – це мисленнєва програма, “антифундаменталістський, антиредукціоністський інтелектуальний блок, що зумовлює інтерпретацію дійсності як ієрархії цілісностей [3]”. За Е. Махом, у холістичному підході єдине ціле (світ загалом) має первинний (онтологічний) статус, а всі виокремлювані з нього частини вторинні, похідні [8, 4].

Згідно з більш прикладними настановами, холістичний підхід передбачає:

- таке уявлення про явище, річ, сукупність речей або явищ, де єдине, цілісне передує складовим частинам;
- деяку континуальність (послідовність), відсутність розривів;
- одночасне охоплення всього явища, речі, предмету, прозріння в суть того, що є загальним для ланцюжка істот, речей, явищ [2].

Як бачимо, у процесі історичного розвитку можна виокремити тенденцію посилення інтеграції логістичної складової з іншими підсистемами в організації. Саме ця тенденція виступає провідним світоглядним вектором розвитку логістики протягом останніх десятиліть (власне, всіх десятиліть її існування як окремої науково-навчальної дисципліни і підсистеми практичного менеджменту).

Тільки такий підхід дає змогу осмислити і зрозуміти *логістику як невід’ємну частину організаційної цілісності*, внутрішня інтеграція її окремих частин між собою сприяє більш сильному включенню самої логістики в організаційні процеси.

Ретроспективний аналіз також демонструє основні **зрізи розгляду** логістики: це і сам матеріальний потік, і основні ланки ланцюгу передачі матеріальних цінностей від сировини до готової продукції; головні суб’єкти і процеси. Це і навчально-наукова дисципліна, і цілісна система, яка забезпечує наскрізне управління матеріальним потоком на всіх етапах його просування, адаптивна система зі зворотнім зв’язком, яка виконує логістичні функції та операції та має розвинені зв’язки із зовнішнім середовищем.

Серед усіх цих аспектів, призма розгляду логістики філософією очевидна: це не система відділів організації, не послідовність технологічно і технічно пов’язаних між собою процесів, найбільш логічно – це логістична діяльність. Вона включає відповідний суб’єкт, предмет і процес діяльності, продукти діяльності, саме на це орієнтує **діяльнісний підхід**, такий доречний у цьому випадку. Він вказує на певний компонентний склад людської діяльності, серед найсуттєвіших

її компонентів: потреба – суб’єкт – об’єкт – процеси – умови – результат. Це створює можливість комплексно дослідити будь-яку сферу людської діяльності [11].

Діяльність – це форма активності, що характеризує здатність людини чи пов’язаних з нею систем бути причиною змін у бутті. Діяльність людини може розглядатися в загальному значенні цього слова – як динамічна система взаємодії людини із зовнішнім середовищем, а також у вузькому, конкретному – як специфічна професійна, наукова, навчальна тощо форма активності людини, у якій вона досягає свідомо поставлених цілей, що формуються внаслідок виникнення певних потреб [10, 122-124].

Спираючись на логіку діяльнісного підходу [11, 46], безпосередньо до дії в рамках логістики ми можемо віднести такі **компоненти**:

- предмет діяльності: вантажі, деталі, товарно-матеріальні цінності, які знаходяться на різних стадіях обігу;

- суб’єкт діяльності – фахівці, які виробляють, і перевозять, і менеджер, який цим процесом управляє;

- елементи навколишнього середовища, які має суб’єкт до початку своєї діяльності і які підлягають трансформації в продукт діяльності, – це різні ресурси, насамперед сировина для виробництва продукції (проте не будемо забувати, що і фінансові, і техніко-технологічні, і людські компетентісні ресурси теж певною часткою входять у новий виготовлений продукт);

- засоби діяльності: логістичні канали, ланцюги, транспортні коридори, розподільчі центри, склади, під’ємно-транспортні механізми тощо. Це те, що філософія називає об’єктом діяльності – він опосередковує вплив суб’єкта на предмет діяльності (те, що звичайно називають “знаряддям праці”), і стимули, що використовуються у певному виді діяльності;

- процедури діяльності – окремі логістичні процеси, ланки ланцюгу: відповідно до інтеграційної концепції логістики вони мають реалізовуватись на основі принципів односпрямованості, гнучкості, пропорційності, точності, синхронізації, оптимізації, інтеграції потоків і процесів;

- технології (спосіб, метод) одержання бажаного продукту – в логістиці їх найяскравішими прикладами будуть власне системи управління матеріальними потоками МРП-1, МРП-2, “Канбан” тощо;

- умови діяльності. Зараз, коли збільшення конкуренції на ринку товарів та послуг дає змогу споживачам обирати найякісніші товари та послуги, які виготовлені за індивідуальним замовленням та в максимально стислий термін, тільки застосування логістичної

концепції ведення бізнесу надає можливість підприємству надати конкурентоспроможні товари та послуги;

– продукт діяльності – власне готовий продукт виробництва, який транспортується до споживача, те, що є результатом трансформації предмета в процесі діяльності.

Осмислена в такій системі координат, цілісна концепція логістики для завершеного її вигляду потребує залучення також культурологічного підходу. Зрештою, серед різноманітної проблематики, якої торкається філософія управління, найбільше увагу дослідників і практиків привертає концепт організаційної культури – в його рамках можна всебічно дослідити будь-який організаційний феномен. Загалом вивчення організаційних явищ крізь призму культури допомагає уникнути суто технічного, прагматичного інтересу, коли всі елементи організації вважаються цікавими лише настільки, наскільки вони можуть бути використані в ефективному, економному досягненні поставлених цілей. Як бачимо, культурологічний підхід може бути цілком корисним для глибокого осмислення логістичної діяльності – за його рахунок можна посилити розуміння соціокультурного виміру логістики, її сутності і окремих проявів.

Отже, як вказують філософи і культурологи, культурологічний підхід інтегрує дослідницький потенціал, накопичений низкою наук, які вивчають культуру (філософією культури, теорією культури, мистецтвознавством, психологією культури, соціологією культури, історією культури та ін.), і реалізує прагнення до аналізу того чи іншого предмета дослідження як культурного феномену.

Чи є логістика культурним феноменом? У широкому розумінні поняття культури (не як галузі морального виховання, а як явища “другої природи” – тобто всього створеного людиною) – так, безперечно, є. Дотого ж, як ми зазначили попередньо у логістичній діяльності тісно переплітаються і матеріальні, і процесуальні виміри.

Культурологічне пізнання і перетворення процесів та явищ зумовлене об’єктивним поділом культури на матеріальну і духовну, тісним зв’язком з нею особистості та суспільства. Людина не лише розвивається на основі освоєння нею культури, а й поповнює її новими елементами. У зв’язку з цим засвоєння культурних цінностей є розвитком самої людини і становленням її як творчої особистості, що є дуже важливим для розкриття культурних та етичних принципів у людських відносинах [6, 65].

Отже, сутність культурологічного підходу в науковому осмисленні можна розкрити через тлумачення предмету дослідження як

сукупності норм та цінностей, створених людством, що робить цінності специфічним об'єктом культурологічного аналізу.

Матеріали, ресурси, сировина, техніка, виробниче і складське обладнання, транспорт і т.п. – все це створює спектр матеріальних цінностей, залучених до логістичної діяльності. До духовних же цінностей ми можемо віднести насамперед технології логістичної діяльності, адже вони втілюють у собі і є результатом використання людських компетенцій, розумової праці, проте важливою характеристикою духовних цінностей є не так їх належність до продуктів розумової праці, як їх взаємозв'язок із розвитком особистості.

Взагалі, філософське розуміння поняття духовності є найбільш абстрактним і складно зрозумілим представникам більш конкретних наук. Наприклад, С. Кримський, характеризуючи духовність особистості і соціуму, підкреслює, що “духовність є здатність переводити універсум зовнішнього буття у внутрішній світ особистості на етичній основі, здатність створювати той внутрішній світ, завдяки якому реалізується себетотожність людини, її свобода від жорсткої залежності перед постійно змінними обставинами. Дух – це становище активності, щодо опредмечування ідей і зворотнього розпредмечування результатів діяльності, яке визначає семантичне поле культури” [5]. Або в іншій праці: “Духовність – це завжди ціннісне домобудівництво особистості. Це отой безкінечний шлях до формування свого внутрішнього світу, що дає можливість людині не залежати повністю від контексту, зовнішнього життя, тобто залишатися собі тотожним” [4]. Н. В. Хамітов стверджує, що гармонізація духовності і душевності повертає особистості цілісність – це процес персоналізації, який дає змогу особистості увійти в дійсну внутрішню комунікацію зі світом інших особистостей [14].

Отже, діяльна природа духовності людини і світу, як принцип буття, не визиває сумнівів у жодного автора. І більшість авторів наголошують на активізації ролі внутрішніх чинників у процесі духовного розвитку людини.

Таким чином, і культурологічний, і діяльнісний підходи працюють у руслі створення цілісної інтеграційної концепції логістики і узгоджуються у своїх холістичних настановах. За їх допомогою можна отримати інтегрований соціокультурний вимір сутності цього складного явища, що втілюється в конкретній прикладній галузі людського життя, проте коріниться із загальних соціальних зв'язків і потреб, ґрунтується на низці матеріальних і духовних цінностей і не може бути обмежене суто прагматичними інтересами.

Роблячи висновки, осмислення логістичної діяльності з позицій соціокультурного підходу дає змогу сформулювати такі вихідні настанови для актуальної концепції логістики.

1. Сутністю логістики є не просто ланцюгова технологія передачі матеріальних і духовних цінностей від сировинного стану до готової продукції в руках споживача, але і її інтегрованість у весь виробничий процес та його менеджмент.

2. Ступінь інтегрованості основних компонентів логістичної діяльності між собою створює передумови для її оптимальної інтеграції в цілісну систему управління виробництвом і організацією в цілому.

3. Соціокультурний вимір логістики є не одним із аспектів, не однією стороною її розгляду – він створює певний фундамент, сучасну концепцію тлумачення логістичних механізмів і глибинних засад саморозгортання. Такий фундамент допомагає зробити логістичну діяльність більш гуманістичною і ефективною не лише в економічному, а й у соціальному плані.

Зважаючи на те, що ця стаття є лише першою спробою філософського осмислення феномену логістичної діяльності, більш прикладних настанов наразі ми не можемо сформулювати. Для цього потрібні подальші розвідки, орієнтовані на осмислення логістичних принципів і технологій сучасного менеджменту.

Л І Т Е Р А Т У Р А

1. Білуха М. Т. Методологія наукових досліджень : підручник. – К. : АБУ, 2002. – 480 с.
2. Дугин А. Г. Философия традиционализма. – М. : Арктогея-Центр, 2002. – 624 с. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.arcto.ru/modules.php?name=News&file=article&sid=118#04>.
3. Ильин В. В. Классика – неклассика – неонеклассика: три эпохи в развитии науки // Вестник Московского ун-та. – Сер. 7. Философия. – 1993. – № 2. – С. 16-34.
4. Кримський С. Принципи духовності ХХІ століття / підг. С. Махун, І. Сюдюков // День. – 2002. – 15 листопада. – № 210 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/75112>.
5. Крымский С. П. Контуры духовности. Новые контексты идентификации // Вопросы философии. – 1992. – № 12. – С. 23.
6. Культурологія: навчальний посібник / Т. Б. Грищенко, С. П. Грищенко, І. В. Грищенко [та ін.]. – К. : Центр навчальної літератури, 2008. – 392 с.
7. Логистика : учеб. пособие / под ред. Б. А. Аникина. – М. : ИНФРА-М, 1999. – 327 с.

8. *Мах Э.* Познание и заблуждение. Очерки по психологии исследования. – М. : БИНОМ. Лаборатория знаний, 2003. – 456 с.
9. *Мешикова Л. Л.* Логистика в сфере материальных услуг (На примере снабженческо-заготовительных и транспортных услуг). – 2-е изд. испр. и перераб. / Л. Л. Мешикова, И. И. Белоус, Н. М. Фролов. – Тамбов : Изд-во Тамб. гос. техн. ун-та, 2002. – 188 с.
10. *Рогатин В. П.* Деятельностный подход к проблеме контекстного управления // Московский психологический журнал. – 2007. – № 9. – С. 122-124.
11. *Старикова Т. А.* Деятельностный подход в исследовании вопросов экономики труда // Вестник Томского государственного университета. – 2007. – № 305. – С. 143-146.
12. *Товажнянский Л. Л.* Введение в философию управления : учебное пособие / Л. Л. Товажнянский, А. Г. Романовский, А. С. Пономарев. – Харьков : НТУ “ХПИ”, 2002. – 168 с.
13. Філософський словник / за ред. *В. І. Шинкарука*. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : Голов. ред. УРЕ, 1986. – 800 с.
14. *Хамитов Н. В.* Философия. Бытие. Человек. Мир: курс лекцій. – К. : КНТ, Центр учебной литературы, 2006. – 456 с.
15. Холизм [Электронный ресурс] // Большая советская энциклопедия. – Режим доступа : <http://bse.sci-lib.com/article119471.html>.

Нестеренко Е. А. Современная концепция логистики: социокультурный подход.

Пользуясь философским инструментарием, автор пытается выявить глубинную сущность логистики – подсистемы управления движением ресурсов в организации.

Ключевые слова: логистика, деятельность, философия управления, интеграция, социокультурный подход.

Nesterenko Y. A. Modern conception of logistic: socio-cultural approach.

Using philosophical means, author tries to find out deep essence of logistic – the subsystem of resources traffic management in organization.

Keywords: logistic, activity, management philosophy, integration, socio-cultural approach.

Ігнат'єв В. А.

МІЗОСОФІЯ

Розглянуто філософську безплідність сучасного філософствування як зворотній бік філософії – мізософію. Досліджено, що в основі байдужості і